

**Kurikulum školního vzdělávání
v perspektivě
srovnávací pedagogiky**

- Vývoj přístupu k obsahu vzdělávání v posledních padesáti letech ve vybraných rozvinutých zemích.
- Kurikulární hnutí šedesátých let 20. století a jeho krize, rekonceptualizace kurikula.
- Vliv anglického Národního kurikula, škola a obsah vzdělávání v současné informační společnosti.

VELMI STRUČNĚ O HISTORII

Klasické pojetí všeobecného vzdělávání: Septem artes liberales

Trivium

- **Slova**
- gramatika
- rétorika
- dialektika

Quadrivium

- **Čísla**
- aritmetika
- geometrie
- astronomie
- hudba

Trivium

Vedlo k bakalariátu

- **Gramatika** (latinská)
díla (antických) autorů
- **Rétorika** – sestavování listin
a dopisů, právo, etika
- **Dialektika** (správné myšlení,
logika a filozofie)

Postupně se pojem trivium proměnil

- Čtení,
- Psaní,
- Počítání

- (V angličtině 3R)

Quadrivium

- [aritmetika](#) - numerace, ale i numerologie
- [geometrie](#) - včetně zeměměřictví, popř. zeměpisu
- [astronomie](#) - pohyb Slunce, Měsíce, planet, astrologie
- [hudba](#) - poměry a harmonie (nejen tónů)

Novověk Osvícenství

- Encyklopedismus
- Snaha o obsáhnutí poznání světa:
vědět všechno

Reforma 1775. Vzdělat všechny

Dívky i chlapci 6-12 let

Odpor

Prosazení silou (tresty vězení)

Konec 19. století

- Rakousko – liberálně-demokratické pojetí vzdělávání, ale současně rostoucí vliv nacionalismu
- Celosvětově došlo ke konstituování modelu všeobecného vzdělávání

Meziválečné období

- Zpochybnění tradičního modelu vzdělávání:

Pragmatismus – Dewey

Pedocentrismus

Poválečný vývoj – rozdělený svět

Spojené státy

- Nadále pod vlivem Deweyho pragmatismu

Sovětský svaz

- 20. léta -- řada pedagogických experimentů
- 1936 -- *O pedagogických úchylnkách v soustavě lidových komisariátů vzdělávání*

Návrat k poměrně konzervativnímu pojetí školy

Šedesátá léta – zlatá éra kurikulárního hnutí

„Šok ze Sputniku“ –
souboj velmocí o
vědeckotechnickou
převahu – důraz na
přírodovědné a
technické vzdělávání

Modernizace
vyučování

Selhání reformy?

- Na konci šedesátých let se začalo mluvit o tom, že kurikulární hnutí odumírá.
- Na začátku sedmdesátých let byla Nová matematika mrtvá. (Schoenfeld, s. 257).

Čestný neúspěch?

- Reformy šedesátých let byly úspěšné v tom smyslu, že otřásly výukou (přírodovědných) předmětů. Vedly k dosud nevídanému dialogu mezi těmi. Připravily půdu pro reálné změny výuky.
- Nakolik platí, že mnohá očekávání zůstala nenaplněna, pak je to částečně naivitou tehdejších reformátorů, kteří si neuvědomili, jak složitý a obtížný úkol si předsevzali; částečně nepochopením, jak kritickou roli má implementace, konkrétně *diseminace*, vzdělávání učitelů a monitorování, a podpora využitelná na úrovni třídy.“

Od sedmdesátých let: zásadní obrat v pojetí kurikulárního myšlení

REKONCEPTUALIZACE kurikulárního
bádání (postmoderní obrat v pedagogice)

Odborníci se zabývají spíše dekonstrukcí
(kritickým porozuměním) než konstrukcí
(tvorbou) kurikula.

Nové krize – nové reformy

- Osmdesátá léta:

Hospodářské selhávání „Západu“ v konkurenci s
pacifickou oblastí

Mezinárodní výzkumy (TIMSS, PIRLS, PISA...)

Zásadní vliv: Anglické „Národní kurikulum“

Národní kurikulum (NC) pro Anglii a Wales

- U začátku obnoveného zájmu o projektování kurikula a mělo značný vliv i u nás.
- Dílem pravicových politiků.
- K první výraznější revizi kurikula došlo ještě za jejich vlády v první polovině devadesátých let minulého století zejména pod tlakem učitelů, kteří nebyli schopni zvládnout komplexní administrativu spojenou s původně zamýšleným pravidelným testováním všech předmětů. Bylo tedy rozhodnuto netestovat „ostatní“ předměty, a celkově snížit obsah kurikula.

V letech 1997 až 2010 dlouhé období vlád levice.

- T. Blair byl prototypem nové, pragmatické tváře levicové politiky, která ve vzdělávání politice kladla důraz na trivium (tzv. národními strategiemi pro gramotnosti). Na přelomu století tak došlo k dočasnému faktickému zrušení platnosti centrálního kurikula pro ostatní předměty včetně historie, čímž se měl školám vytvořit větší prostor pro rozvoj základních dovedností v mateřském jazyce a matematice.

Nečekaný výsledek revize kurikula

- Další zásadní revize NC byla očekávána na konci minulé dekády. Pro primární školu ji připravovala tzv. *Roseova zpráva* dokončená v roce 2009. Podle Guyvera (2011) se v anglických primárních školách dlouhodobě opět zvyšovala obliba integrace dějepisných témat s jinými předměty (jak odpovídá tamější didaktické tradici). Proto se uvažovalo o nahrazení dosavadní předmětové struktury širšími vzdělávacími oblastmi. Historie, jež vystupovala v NC u mladších žáků jako samostatný předmět, by se stala součástí humanitní, sociální environmentální vzdělávací oblasti (tedy učení o člověku, společnosti a prostředí).
- Od roku 2010 však opět Spojenému království vládne středopravá, resp. pravicová (od roku 2015) vláda D. Camerona, která tyto připravené podněty odmítla, provedla vlastní revizi a upravené kurikulum pro primární školu tak vstoupilo v platnost až v roce 2014. Dějepis zůstal nadále ve druhém období samostatným předmětem. V této souvislosti je zajímavé, že školní inspekce se v poslední době zaměřuje na zjišťování chronologického porozumění žáků primární školy, všímá si (ne)přítomnosti časových os na stěnách učeben, a opakovaně připomíná, že dobré či výtečné procesy i výsledky učení podle ní jsou tam, kde je již na prvním stupni dějepis vyučován samostatně (Maddison, 2014).

USA

Několik vln federálních, státních i lokálních reforem, s cílem zlepšit výsledky, obvykle se zvláštním důrazem na výsledky znevýhodněných žáků

- ◀ Přes to, že tyto reformy byly často velmi nákladné, výsledky amerických žáků víceméně stagnují, značná část populace opouští všeobecně vzdělávací školy nepřipravena na další studium a rozdíly mezi různými skupinami se nezmenšují. (Steiner, 2017)
- ◀ Je důležité sledovat i (neúspěšné) příklady
- ◀ Vzhledem k vývoji americké společnosti jsou relativně stabilní výsledky vlastně úspěch

USA: Common Core, Next Gen

- Americká kurikula nebyla v české odborné literatuře, na rozdíl britských, příliš reflektována. Zřejmě to souvisí s dřívější důslednou decentralizací kurikulární politiky a absencí závazných národních dokumentů. Od osmdesátých let 20. století však role federální vlády ve vzdělávací politice sílí. Podobně jako v Austrálii, nejdříve šlo o snahu vlády formulovat na národní (tj. federální) úrovni malý počet velmi obecných cílů, z nichž by vycházela modelová kurikula, resp. standardy vytvářené na úrovni jednotlivých států federace. Důležitou roli sehrály v roce 1989 průkopnické, byť kontroverzní *Curriculum and Evaluation Standards for School Mathematics*, které vznikly iniciativou profesního sdružení mimo oficiální vládní orgány. To vyvolalo vlnu obdobných dokumentů pro různé předměty, které vytvářely rozličné skupiny a instituce.

College and career readiness, CCR

- V posledních letech dostal do popředí koncept připravenosti pro vysokou školu a profesní dráhu (*college and career readiness*, CCR) jako ústřední cíl základního a středního vzdělávání (Tierney & Sablan, 2014).
- Oproti poměrně vágní kompetenci/připravenosti k celoživotnímu učení se zde konkrétně pojatá připravenost k vysokoškolskému studiu stává hlavním cílem všeobecného primárního a sekundárního vzdělávání. (To je opět do značné míry opakem logiky utváření platných českých kurikulárních dokumentů, kde nižší stupně vzdělání jsou určující pro stupně vyšší a mají se jim přizpůsobit.)

CCSS

- Konflikt mezi globální tendencí k srovnatelnosti výkonů žáků a odporem k centralizovanému kurikulu se v posledních letech snaží zastánci větší akontability vyřešit tím, že celostátní kurikulum je prezentováno jako „zespoda“ vyrůstající společný projekt států. Od roku 2010 jsou takto vyvíjeny společné státní standardy (*Common Core State Standards, CCSS*), jejichž deklarovaným cílem je připravit co největší počet žáků ve všeobecném vzdělávání (od nultého do dvanáctého ročníku) pro další studium a pracovní dráhu (*college & career readiness*), což je konkretizováno zejména jako schopnost dostát požadavkům úvodních kurzů počátečních ročníků vysoké školy.

CCSS

- CCSS ovšem byly vytvořeny jen pro „jádrové“ předměty – jazykovou výchovu a matematiku. Obsahují sice doporučení, jak má probíhat rozvoj gramotnosti v ostatních předmětech, ale to lze chápat také tak, že se přírodovědné a společenskovední předměty dostávají do podřízené role a mají především sloužit rozvíjení základních gramotností (či podle kritiků spíš dobrých testových výsledků).

- Jedním z rizik vytvoření standardů určitých jádrových předmětů je negativní efekt na ostatní předměty (zužování kurikula). V této pozici se ocitají také přírodovědné předměty. Jsou sice označovány za klíčovou dovednost ve vzdělávání, avšak v USA nejsou, podobně jako u nás, zahrnuty do povinně testovaného „jádra“.
- Přesto, anebo právě proto, různé odborné asociace a zájmové skupiny považují za důležité definovat pro ně standardy.
- *The Next Generation Science Standards*
(<http://www.nextgenscience.org/next-generation-science>- V určitém smyslu představují kontinuitu s myšlenkami kurikulárního hnutí šedesátých let 20. století a zároveň velmi progresivně ukazují, jak lze integrovat různé typy znalostí a dovedností v jednom dokumentu.

Dánsko – reforma 2014

Reforma 2014: kontext

Zdroj: 'Education at a Glance 2015'

OECD: Denmark “invests the greatest share of its wealth in primary, secondary and post-secondary non-tertiary education” (5% GDP)

“Danish teachers earn more than the OECD average at nearly every stage in their careers and across all levels, but teach much longer hours.”

<http://eng.uvm.dk/primary-and-lower-secondary-education/the-folkeskole>

Zdroj: dr.dk

Reforma 2014

- Dánsko se snaží sledovat nejen cíle typické pro vzdělávací reformy z poslední doby (zlepšení výsledků, plné využití potenciálu každého žáka, minimalizování negativního vlivu rodinného zázemí), ale stejně tak je důraz kladen **na celkovou pohodu žáků a jejich fyzický pohyb**. Charakteristické je prodloužení školního dne, na jedné straně byla posílena výuka dánštiny a matematiky, ale současně každý den jedna je požadována hodina pohybových aktivit. Školní den má být nejen delší, ale také pestřejší (ne jen kognitivní aktivity).

Reforma 2014

- Introduced longer school days for students of all grade levels and took total compulsory instruction time from 8,070 hours to 10,040 across students' ten years of education. “This sharp increase makes Denmark the country with by far the highest figure among the OECD, for which the average is 7,570 hours.”
- The most obvious difference schoolchildren will notice is a longer school day. Children in grades 0-3 (ages 6-9) will now have 30 hours of school each week, while students in grades 4-6 (ages 10-12) will have 33 hours per week and those in 7-9 grade (ages 13-15) will be in class for 35 hours per week.
-
- The longer days will be most noticeable for the youngest children. First grade students previously had a minimum of 21.1 hours of teaching each week. That increases by nearly nine hours under the reform when the two hours of available tutoring are factored in.

- Na počátku poměrně široká podpora veřejnosti
- Ani učitelé (odbory), které dřívější reformy blokovali, tentokrát nebyli proti
- Zdá se, že s rostoucími zkušenostmi s reformou se mohou postoje posouvat (realita se odchyluje od očekávání, objevují se nezamýšlené a nežádoucí vedlejší efekty)

Finsko

- Reforma, která má reagovat na proměnu vnějšího světa od vydání předchozího kurikula (2004) a jejíž základní dokumenty byly publikovány v roce 2014 po dlouhém budování konsenzu, ve výuce od 2016.
- V našich médiích prezentována na základě nepřesných informací ze sekundárních pramenů (Independent).

Finská reforma (2014)

- Deklaruje v učení důraz více na JAK než CO. Cílem je posilovat integritu základního vzdělávání a schopnost pracovat přes hranice předmětů. Kurikulum má zvýšit radost a smysluplnost učení (nemá však jít jen o zábavu, ale spíše o aktivitu), posílit identitu a pohodu každého žáka a schopnost spolupracovat s druhými.

Finská reforma (2014)

- I když je kladen důraz na transversální kompetence, velká pozornost byla věnována i revizi předmětů a jejich obsahů a také tomu, aby transversální kompetence byly velmi pečlivě propojeny s cíli učení předmětů.

http://www.oph.fi/english/current_issues/101/0/subject_teaching_in_finnish_schools_is_not_being_abolished

PROBLÉM SELEKTIVNÍHO VYUŽÍVÁNÍ CELÝ VELKÝ TEORETICKÝ SMĚR „POLICY BORROWING“

Finland schools: Subjects scrapped and replaced with 'topics' as country reforms its education system.

The Independent 20. 3. 2015

Stay calm: despite the reforms, Finnish schools will continue to teach mathematics, history, arts, music and other subjects in the future.

Pasi Sahlberg 25. 3. 2015

(Převzal Washington Post, 26. 3. 2015)

Ondřej Kania (HN, 16. 8. 2016)

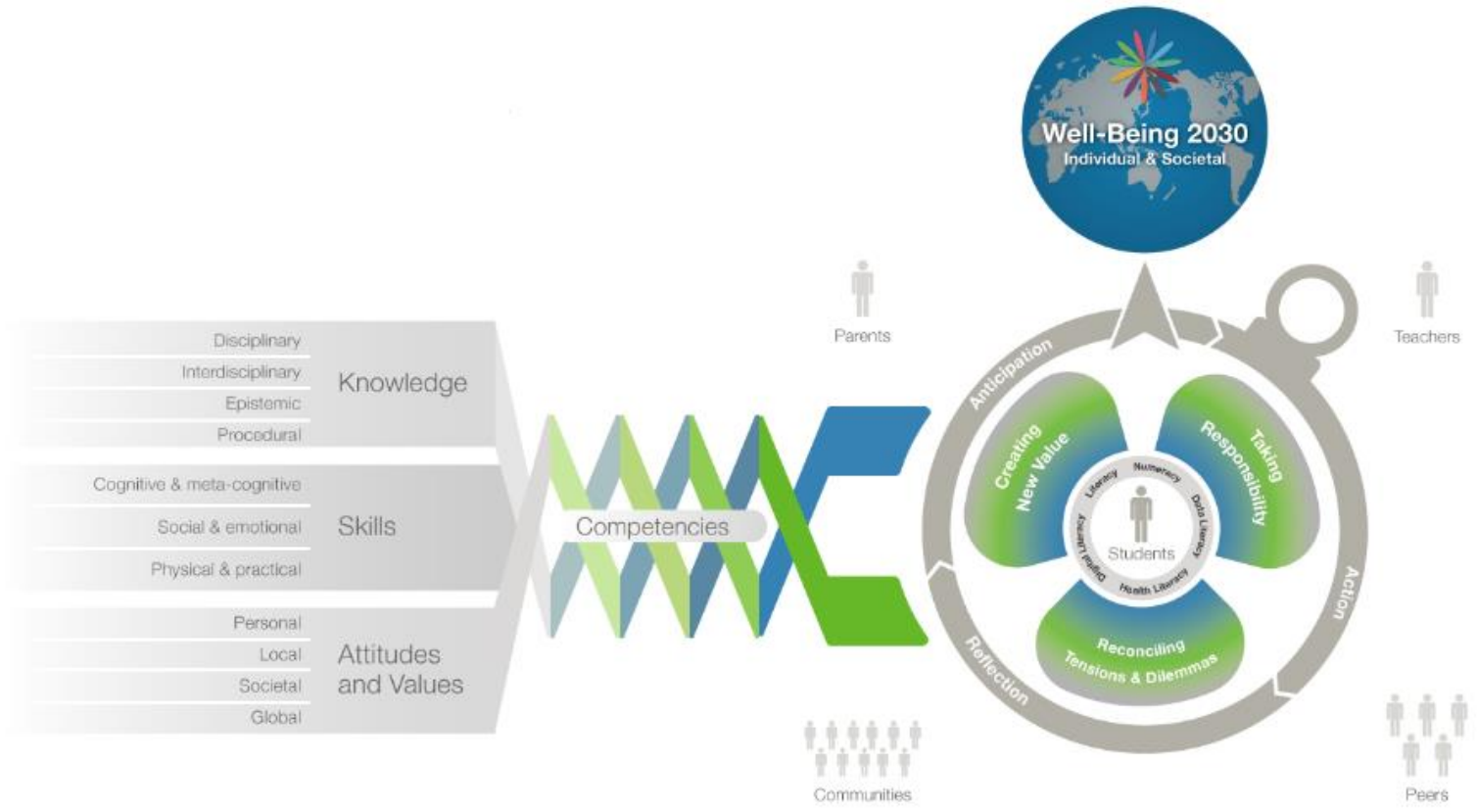
- Ve Finsku (...) od letoška ruší na gymnáziích předměty a zavádějí tematické vyučování. V Česku bychom k tomu měli co nejdříve přistoupit také.
- Celý komentář přežaly například Česká škola a EDUin.

Jací by měli být absolventi v horizontu 2030+ ?
Co by měli umět a znát?

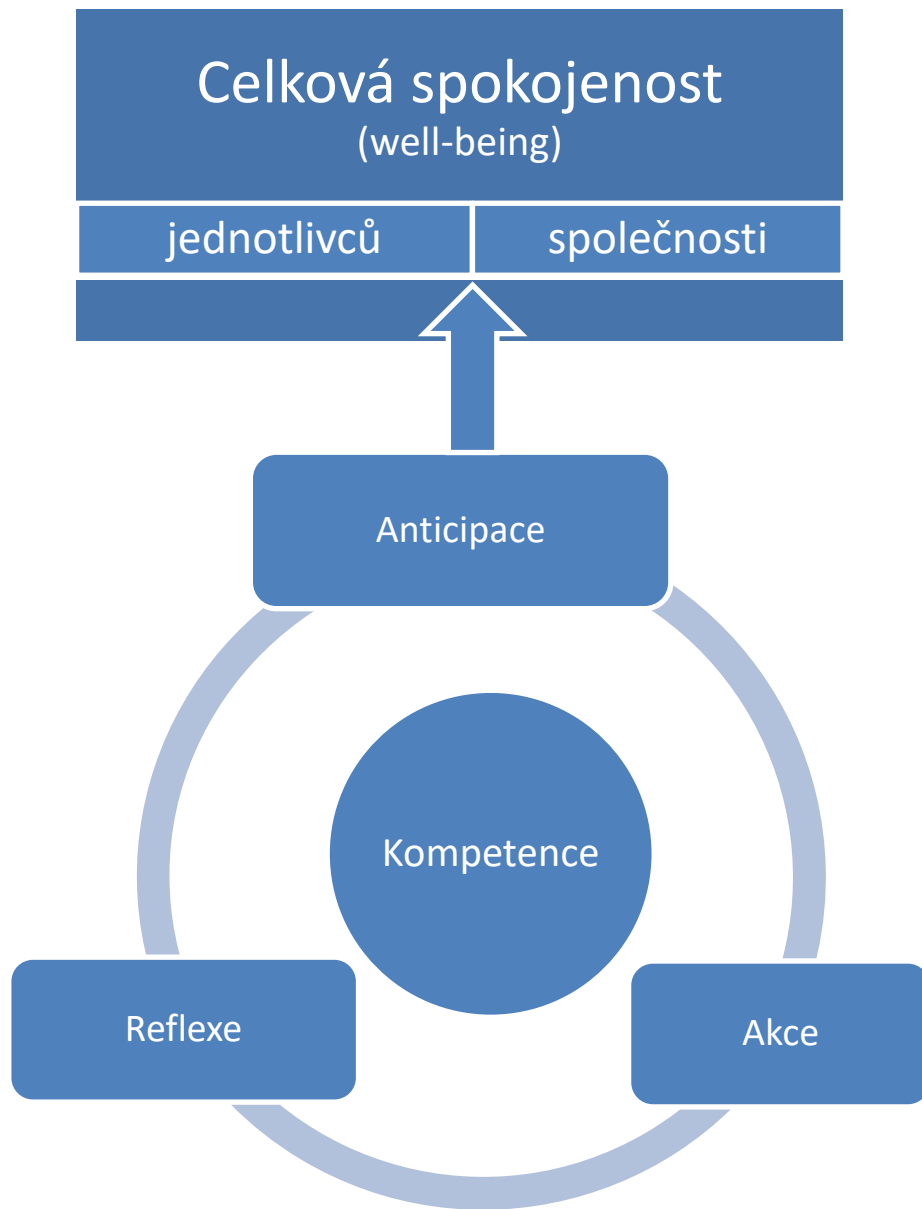
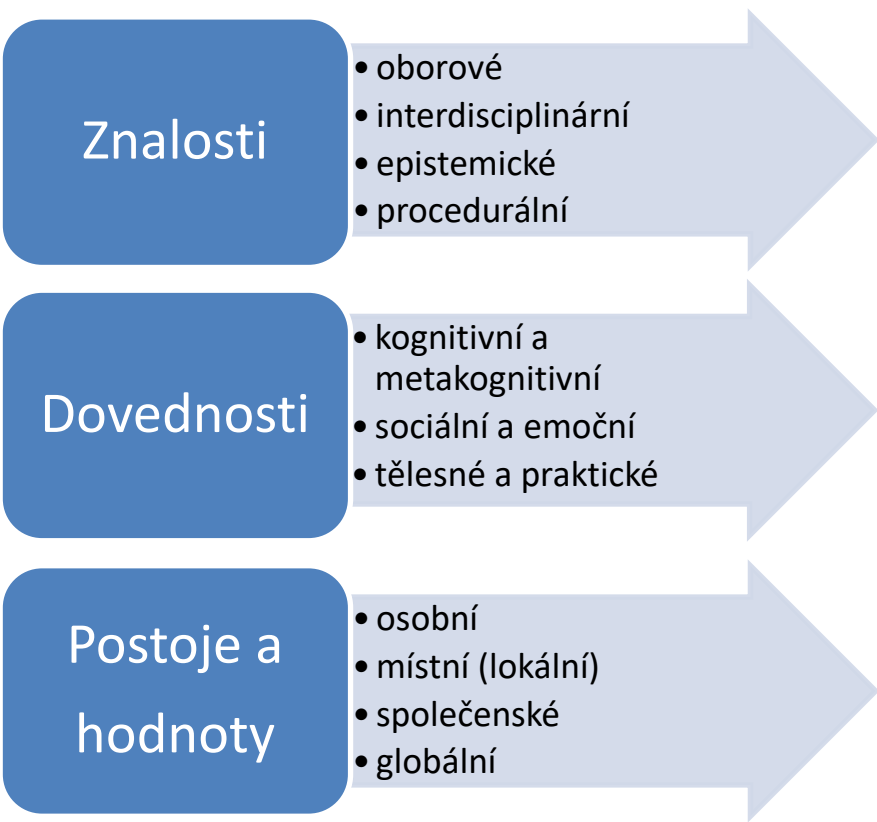
Jaký by měl být cíl a obsah vzdělávání
v horizontu 2030+?

**jak na tyto otázky reagují mezinárodní
organizace ve svých kurikulárních rámcích.**

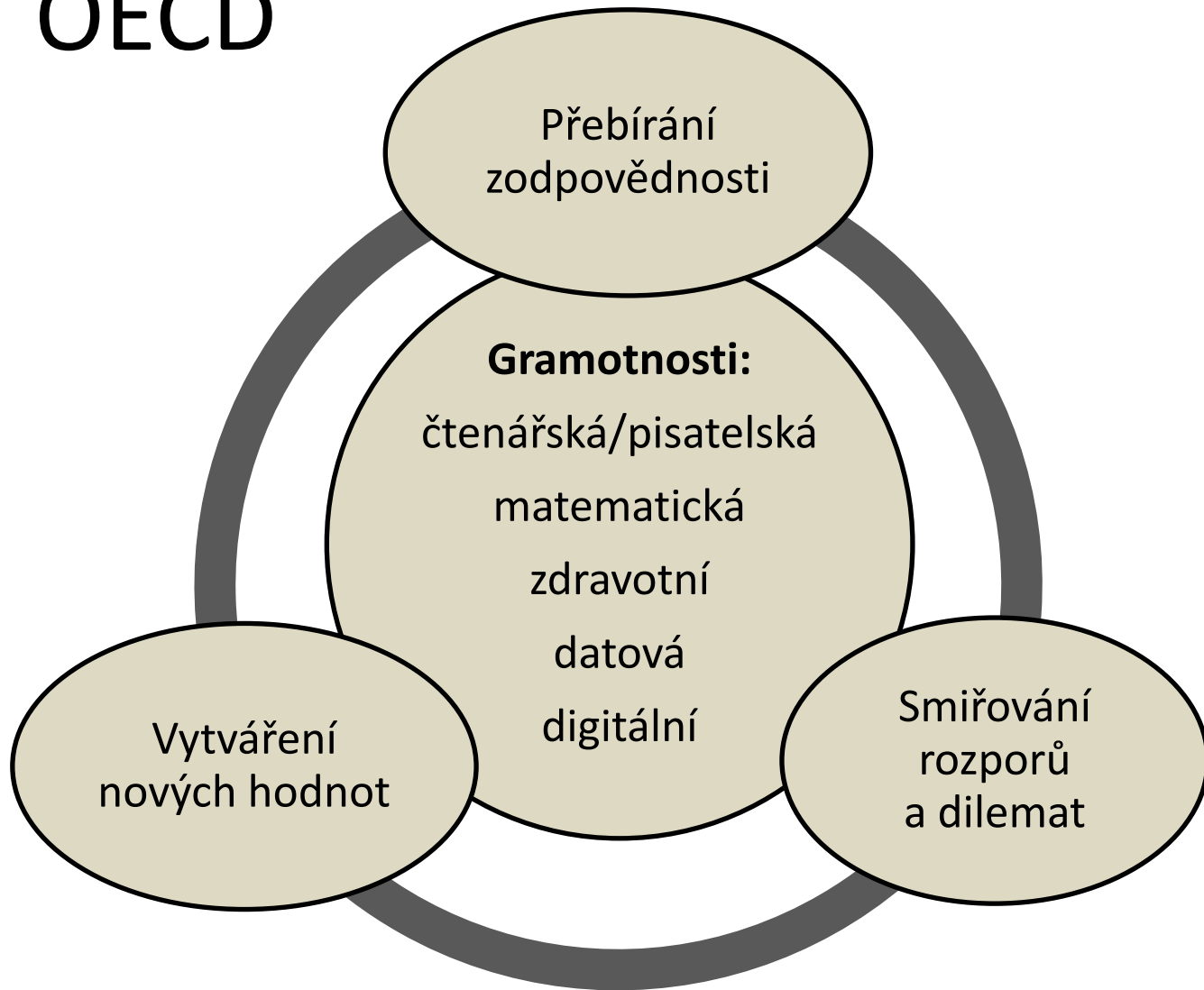
OECD

OECD

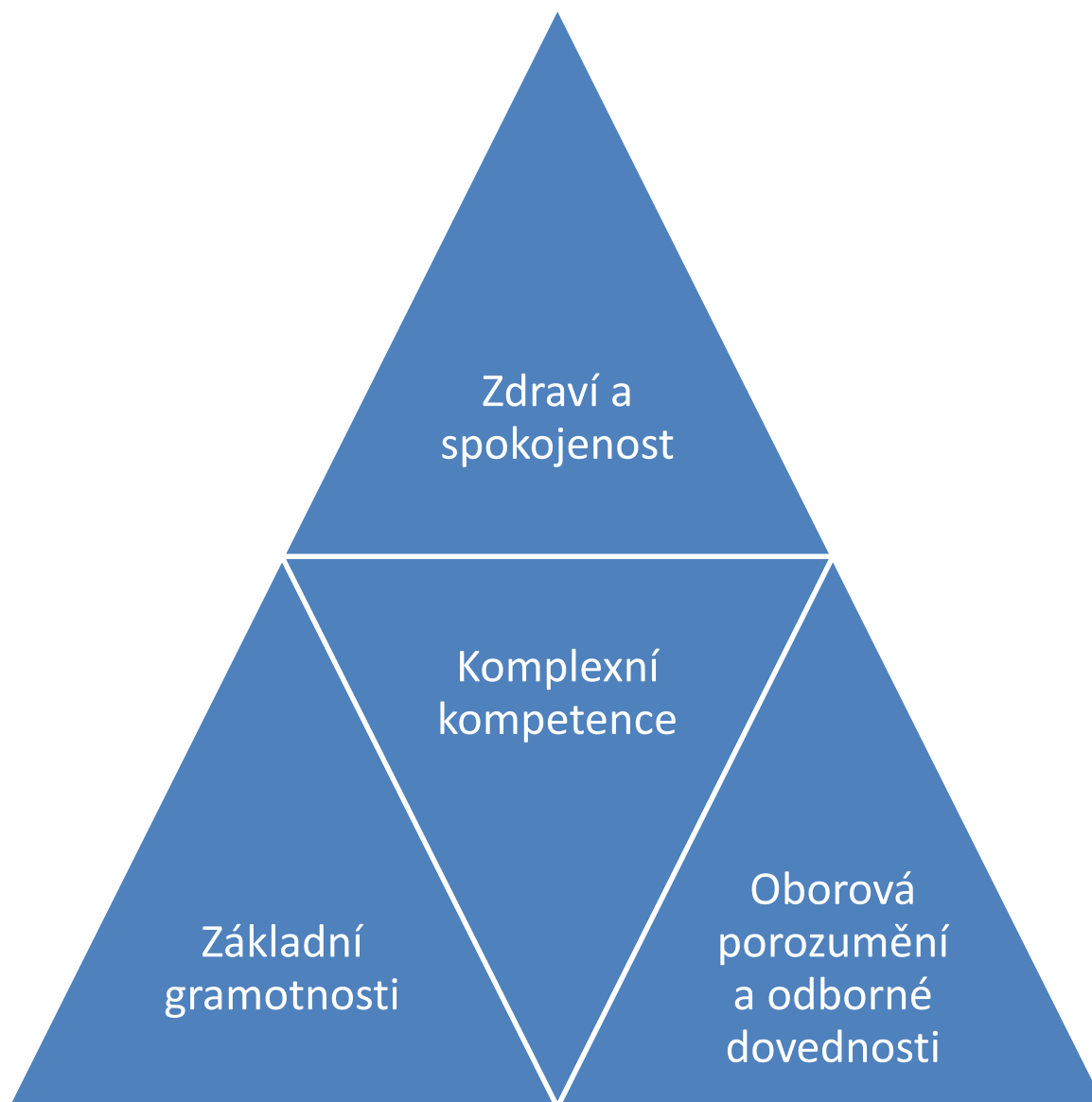
OECD

Posun od zaměření (jen) na pracovní sféru (také) k otázkám identity až bezpečnosti

Kritická otázka: lze mít vše najednou?

Protože směr dalšího vývoje společnosti je velmi těžké předpovídat, zjevně se můžeme dopustit dvou chyb

- podcenění potřeby změn (konzervatismus)
- přecenění významu změn, úplné odmítnutí tradice

V situaci nejistoty

Relativně optimální strategie:

časté menší úpravy kurikula

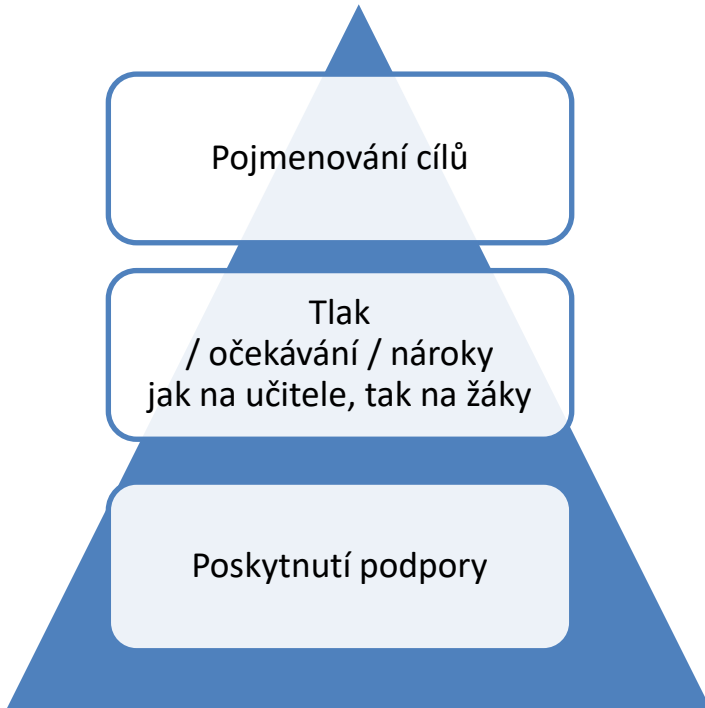
- Současný model RVP/ŠVP tomu v praxi brání: časté revize ŠVP jsou administrativní zátěží

Umožnit školám větší pružnost:

- vlastní ŠVP, modelový program, opt-out
- pouze požadavek srovnatelných výstupů v uzlových bodech

Recept Světové banky na systémovou změnu

(se kterým ovšem mnozí nesouhlasí)

- 1. Dát ve škole učení na první místo
- 2. Měřit učení
- 3. Pracovat s výsledky měření učení

Protože směr dalšího vývoje společnosti je velmi těžké předpovídat, zjevně se můžeme dopustit dvou chyb

- podcenění potřeby změn (konzervatismus)
- přecenění významu změn, úplné odmítnutí tradice (radikalismus)

- Extrém 1

- Extrém 2

- „Jenom znalosti“

- „Jenom kompetence“

Existuje nějaký rozumný kompromis?

Zlatý Amos 2017

- Já mám teď devětadvacet druháků. A stíhat se to prostě musí. Středobodem učitele nesmí být učivo, ale děti. Není důležité, CO je mám naučit, ale KOHO učím.
- Učivo, to z hlavy dříve či později vypadne, ale to, jak se dítě ve škole cítí, jaké má s ostatními vztahy, to ho ovlivní na celý život.
- <http://www.rodicevitani.cz/trendy-ve-vzdelavani/inovativni-metody/nejlepsi-ucitelka-nejstastnejsi-kdyz-se-zavru-detmi-ve-tride/>

Pohybujeme se rádi z jedné krajnosti do druhé krajnosti

Dříve:

„čisté poznatky“

Dnes:

„čisté dovednosti“

Dříve:

„vše má učitel předepsáno
v osnovách“

Dnes:

„učitel touží po tom vše si
vymyslet sám, tak je mu to
nejen dovoleno, ale i
nařízeno“

Skutečnost obvykle vyžaduje kompromis

- I dříve poskytovaly osnovy prostor
- V různých předmětech byla míra orientace na znalosti různá
- Úkol dneška najít rovnováhu:
- Fakta + dovednosti
- Autonomie + podpora
- Kvalita + spravedlivost

- Shulman a Sherinová (2004, s. 135) uvádějí, že v pedagogice se střídají reformy kladoucí důraz na jednotlivé předměty a reformy zdůrazňující nadpředmětové dovednosti. Tito autoři tvrdí, že každá reforma se musí dříve nebo později zaměřit i na specifika jednotlivých předmětů a na oborové obsahy: „Vyučování i učení se, jak vyučovat, se musíme vidět v oborově specifické perspektivě.“

SHRNUTÍ trendů

TREND 1: standardy, měření, snaha o zlepšení výsledků a snížení nerovností

TREND 2: přednostní cíl „klíčové kompetence“ nebo gramotnosti

TREND 3: v globálním světě snaha „udržet společnost pohromadě“, integrovat cizince, uchovat národní kulturu

TREND 4: kompenzovat problémy životního stylu, well-being, duševní i fyzické zdraví, pohyb

V kurikulech lze identifikovat tři skupiny, které v různé míře odrážejí předchozí trendy

„Nová“ kurikula „pro 21. století“ – např. Skotsko, Finsko - **kompetenční**

„Konzervativní“ reakce – např. Anglie – **předmětová**

USA – nepřijala kompetenční diskurs do státních dokumentů, orientace na základní **gramotnosti**